

At have det godt i daginstitution
en forskningsoversigt

Kristiansen, Anders Emil Wulff

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Kristiansen, A. E. W. (2016). *At have det godt i daginstitution: en forskningsoversigt*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@ruc.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

At have det godt i daginstitution

– en forskningsoversigt

Center for Daginstitutionsforskning, 2016

Indhold

Introduktion.....	3
Tilgang	3
Oversigt over genstandsfeltet	5
Trivsel/Omsorg/Well-being – kært barn har mange navne	6
Kvalitet i Daginstitutionen	13
Referencer:	15

Introduktion

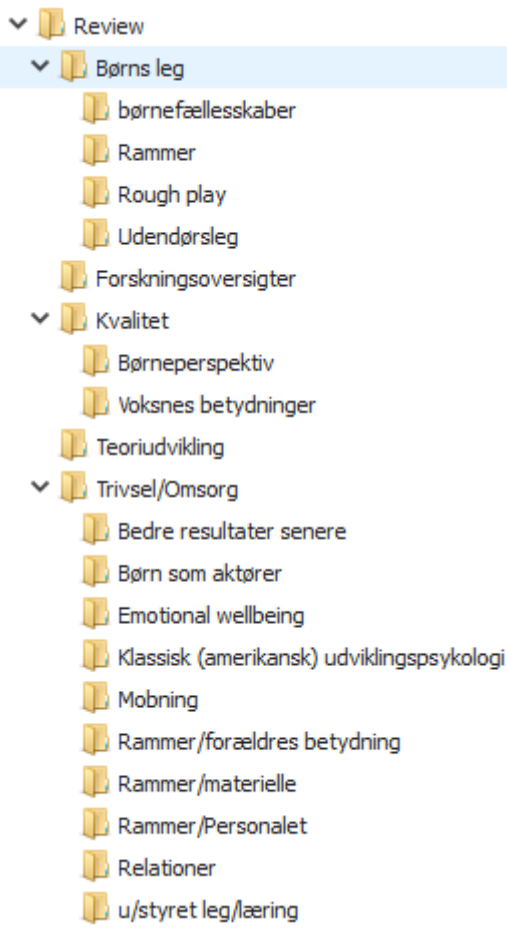
Denne forskningsoversigt er lavet i forbindelse med forskningsprojektet "At have det godt". Den er foretaget af Cand. Mag. Anders Wulff Kristiansen, i samarbejde med forskningsgruppen. Anders Kristiansen har været ansat som videnskabelig assistent på projektet.

Tilgang

For at skabe dette review er en række søgninger blevet foretaget på biblioteker (Roskilde Universitetsbibliotek, bibliotek.dk) og i relevante databaser (Education Research Complete, Academic Search Premier, ERIC, Humanities International Complete, PsycINFO, Web of Science og <http://nb-ecec.org>). Søgeordene har fokuseret på sammensætninger af synonyme for "well being" med synonyme for "child care institution", "nursery", og "kindergarten", og varianter af "toddler", "child" og "infant". Endelig er der foretaget mere løse eksplorative søgninger i starten, som også gav en række relevante resultater, og senere i processen er der søgt ud fra referencer og litteraturlister i de artikler, forskningsoversigter og bøger, som placerede sig mest relevant for forskningsoversigten. Der er primært søgt på litteratur fra år 2000 og frem.

Mange hundrede titler og abstracts er gennemgået, hvoraf ca. 200 overlevede en grovsortering. I grovsorteringen er der blevet lagt vægt på at teksten skulle have fokus på faktorer eller aspekter af hvordan børn i daginstitutioner har det godt eller får det godt – dvs. nøgleord som 'care', 'well-being', 'trivsel', 'kvalitet', o.l. har stået centralt. Derudover blev tekster om venskaber, rammer for børnelivet, o.l., som kunne forestilles at spille ind på børns muligheder for at have det godt medtaget. Tekster om særligt specifikke grupper af børn er her blevet frasorteret – eksempelvis svær autisme, kræft-ramte, mentalt handicappede, mv. Et kriterie har været at børnene skulle fungere inden for de normale institutioner. Der er desuden primært medtaget peer-reviewed litteratur i form af artikler fra akademiske tidsskrifter, afhandlinger, mv. Endeligt har der været fokus på forskningslitteratur fra de nordiske lande, da disse i højere grad er sammenlignelige ift. daginstitutionernes status og opbygning, og der er dermed kun i mindre grad redegjort for international forskning på feltet – her kan dog henvises til en forskningsoversigt fra New Zealand, som har foretaget et grundigt review af international forskning på området (Dalli et al., 2011).

De ca. 200 som stod tilbage efter en grovsortering er dernæst blevet kategoriseret. Under denne kategorisering er der læst indledninger og konklusioner, og teksterne som sådan er skimmet efter behov. Teksterne er forsøgt kategoriseret på to niveauer. Først er der sorteret på overordnede temaer, som fremkom centrale for litteraturen generelt. Her er tale om 'kvalitet', 'omsorg og trivsel', 'børns leg' og 'teoriudvikling' – disse vil også i høj grad informere opbygningen af dette review. Sekundært er der sorteret på indhold, hvor en række temaer er identificeret. Nogle tekster har her placeret sig inden for flere temaer, da bl.a. kvalitet og omsorg er tæt knyttede. Her har et primært sorteringskriterie været om teksterne selv har skrevet sig ind i kvalitets-debatten/feltet eller om de har forholdt sig mere bredt eller blot anderledes til

børns trivsel og velbefindende (well-being). I billedet til venstre kan listen og organiseringen af kategoriseringen ses. 117 referencer overlevede finsorteringen.

I det endelige skrivearbejde er en række tekster ikke kommet med, da de praktiske rammer for arbejdet ikke har tilladt en grundig læsning af så omfattende mængder materialer. Der er baseret på forskningsprojektets projektbeskrivelse fokuseret på overordnede temaer om at have det godt og at få det godt i daginstitutionen – med særlig fokus på trivsel, kvalitet og omsorg (care). Derved er udgangspunkt taget i disse kategorier, samt de der spiller ind på disse. Eksempelvis spiller de mere klassiske forståelser fra bl.a. udviklingspsykologien ind på diskussioner om trivsel og kvalitet i daginstitutionerne med særlige syn på børn og hvordan man (ikke) kan bruge børn som informanter i forskning.

I udvælgelsen af de her præsenterede tekster er der lagt vægt på at vise en bredde i forskningsfeltet, hvorfor tekster er udvalgt på basis af deres kvalitet, eksemplariskhed og/eller den måde de fremstilles i andre tekster eller forskningsoversigter. Med udgangspunkt i de for forskningsprojektet centrale temaer er udvalgt centrale

tekster. Disse er udvalgt efter en orientering i teksterne inden for de mest centrale af ovenstående kategorier. Her er identificeret centrale diskussioner og skel i litteraturen, som er forsøgt fremhævet i dette review, og som har informeret hvilke tekster er fremhævet som centrale. Andre tekster fremhæves eller inddrages, pga. unikke perspektiver.

Der er taget udgangspunkt i en kvalitativ tilgang til en systematisk kortlægning af forskningsområdet, hvorfor der ikke er foretaget optællinger af nøgleord mv., men primært er fokuseret på bedømmelser af teksternes kvalitet og eksemplariskhed. I opbygningen af forskningsoversigten er der taget udgangspunkt i projektets fire overordnede forskningsspørgsmål:

1. Hvad vil det sige, at børn har det godt, når de er i daginstitution?
2. Hvad og Hvordan gør børn for at få det godt?
3. Hvilken rolle spiller det pædagogiske personale i den sammenhæng?
4. Hvordan undersøger man problemstillingen: at have det godt/ at få det godt?

Efter et kort overblik starter oversigten med at se på forskning inden for trivsel og well-being ift. spørgsmålene om hvad det vil sige at børn har det godt i daginstitutionen. Dernæst vil oversigten se på relevante børneperspektiver og måder at arbejde med disse, før en gennemgang af kvalitets-begrebet og dets betydninger.

Oversigt over genstandsfeltet

Daginstitutioner er i den nuværende form et relativt nyt fænomen. I 1800-tallet var kernefamilien som familienorm og moderkærligheden som det 'naturlige' medium for opdragelse centralt, og børn blev kun passet i institutioner, hvis de ikke havde forældre, eller hvis forældrene ikke kunne tage vare på dem. I løbet af 1900-tallet ændrede dette sig (Kristensen & Bayer, 2015). I den første halvdel af det 20. århundrede var børnehaver og vuggestuer stadig primært for de fattige og forældreløse, og vuggestue-pædagogik begrænsede sig til Ro, Renlighed og Regelmæssighed (Broström, Hansen, Jensen, & Svinth, 2016). Først i 1964 blev vuggestuer, børnehaver, aldersintegrerede institutioner, dagplejer og fritidshjem samlet under betegnelsen 'daginstitutioner', hvor der også begyndte at blive knyttet stærkere pædagogiske tankegange til dem – for børnehaver havde Fröbel-pædagogikken spillet ind tidligt, men hvor børnehaver stadig i høj grad var 'erstatningsfamilier'. Med samlingen og betegnelsen 'daginstitutioner' markeredes et skift fra at være sociale forsorgsinstitutioner til at være almene pædagogiske institutioner. Siden 1964 er der blevet indført pasningsgaranti i 1993, hvor daginstitutioner dermed gik fra at være et tilbud til at være en ret man har, og i dag er det da også godt 90% af alle børn fra et til fem år, som har plads i en daginstitution (Kristensen & Bayer, 2015). Lignende udviklinger kan ses i Norge, hvor andelen af børn under 6 år i daginstitutioner også er steget markant fra at 3% af de 1-2-årige og 10,6% af de 3-6-årige i 1975 til at 78,8% af de 1-2-årige og 96,5% af de 3-5-årige¹ er i dagtilbud i 2010 (Bjønstad & Samuelsson, 2012).

Den pædagogiske udvikling i danske daginstitutioner er dermed gået fra at være præget af 'moderkærlighed' og forestillinger om børnehaver mv. som erstatningsfamilier for mindre bemidlede familier, til at være præget af relationsdannelse og fri leg som centrale pædagogiske idealer i sidste del af det 20. århundrede (Broström et al., 2016; Kristensen & Bayer, 2015); hvor starten af det 21. århundrede har budt på stærke foki på at udvikle 'pædagogisk indhold', hvor daginstitutioner i større grad ses som skoleforberedende, end det før har været tradition i særligt de nordiske lande (Broström et al., 2016; Kristensen & Bayer, 2015; Wagner & Einarsdottir, 2008). Dermed er der også sket en bevægelse fra et fokus på "care" og omsorg i daginstitutioner til begrebet "educare", hvor uddannelse/skoleforberedelse og aktiv voksen-styret pædagogik tænkes ind som centralt i "care-giving". Overvejelser om de pædagogiske tilgange i daginstitutionerne vil dog ikke blive inkluderet i denne forskningsoversigt – her må henvises til forskningsoversigt for gruppen, der arbejder med skoleparathed.

I disse udviklinger af daginstitutioner som en del af livet for en stadigt større andel af småbørn (0-6-årige) har der forskningsmæssigt været forskellige foki ift. trivsel. I det følgende vil der tages et udgangspunkt i klassisk psykologisk forskning på området, hvor der særligt er fokus på udvikling af sprog og kognition, på socio-emotionel udvikling, på betydninger for tilknytning ud fra psykodynamiske teorier og på stresshåndtering. Efter en kort kritisk gennemgang af dette vil forskellige input fra mere socio-kulturelle, poststrukturalistiske og pædagogiske vinkler blive inddraget – primært fra en nordisk forskningskontekst – for at belyse andre måder at forstå trivsel på. Med udgangspunkt i diskussioner om hvordan forskellige rammer spiller ind her vil oversigten glide over til at se på kvalitet i daginstitutioner, da kvalitets-begrebet sættes som centralt i andre forskningsoversigter og diskussioner på området (Bjønstad & Samuelsson, 2012; Bjørnøy Sommersel, Vestergaard, & Søgaard Larsen, 2013; Broström et al., 2016; Gunilla Dahlberg, Moss, & Pence, 1999; Dalli et al., 2011; Fenech, 2011; Greve & Solheim, 2010; Kragh-Müller, 2010; Nielsen & Christoffersen, 2009).

¹ Pga. skolestartsalder tælles fra 2000 og frem 3-5-årige i daginstitutioner i stedet for 3-6-årige.

Trivsel/Omsorg/Well-being – kært barn har mange navne

Shpancer (2006) viser i en kort state of the art i starten af sin artikel hvordan forskning om effekten af "non-parental childcare" (NPC) viser at denne giver adfærdsproblemer, reducerer adfærdsproblemer, og ikke har nævneværdig effekt på adfærd; at den giver både højere og lavere grader af aggressivitet og eksternaliserende adfærd hos småbørn; ift. kognitiv udvikling viser forskning at NPC skader, gavner og ikke har effekt; ift. socio-emotionel udvikling viser forskning at NPC hindrer kvaliteten af forældre-barn-relationer, ikke hindrer den eller at effekter er små, flygtige og sporadiske; at NPC giver både bedre og værre 'parenting'; og at reviews kun kan vise at der ikke kan foretages nogen form for klare konklusioner på effekten af non-parental care på det eksisterende data-grundlag. Der er dog flere reviews, der viser at der er generel konsensus om at høj-kvalitets² dagtilbud har positiv effekt for børn af familier med lav socio-økonomisk status, og ingen negativ effekt for andre børn (Albers, Riksen-Walraven, & de Weerth, 2007; Bjønstad & Samuelsson, 2012; Bjørnøy Sommersel et al., 2013; Dalli et al., 2011; Larsen, 2013; Zigler, Gilliam, & Barnett, 2011).

Denne korte oversigt giver et kort blik for hvad især international forskning har haft fokus på. Ud fra familie/opdragelses-normer baseret på moderen som 'primary caregiver' er der foretaget utallige undersøgelser af effekten af non-parental care – disse er ofte defineret som ordninger, hvor det ikke er moderen der tager sig af barnet, hvilket vil sige at faderen ofte inkluderes som en børnepasningsordning, ikke som en naturlig parental care (Zachrisson, Lekhal, & Schjølberg, 2010). Disse undersøgelser har ofte haft udgangspunkt i bekymringer om hvorvidt disse 'erstatninger for moderkærlighed' er skadelige (og på hvilke måder) for børns udvikling – især med udgangspunkt i (klassisk) udviklingspsykologi og børnesyn fra og med forståelser af børn som becoming, og i mindre grad som beings (Corsaro, 2014).

Da den internationale forskning på dette område er så omfangsrig, og da denne oversigt følger forskningsprojektet i at fokus på den særlige nordiske kontekst for daginstitutionsforskning (Bjønstad & Samuelsson, 2012; Wagner & Einarsdottir, 2008), vil fokus generelt være på dansk/nordisk forskning og forskning der er relativt direkte sammenlignelig hermed. For oversigter over international forskning på området har Dalli, White, Rockel, Duhn, Buchanan, Davidson, Ganly, Kus og Wang (2011) lavet en gennemarbejdet og systematisk forskningsoversigt for New Zealands regering, hvor international forskning gennemgås. Der kan desuden henvises til centrale longitudinelle forskningsprojekter: bl.a. amerikanske National Institute of Child Health and Human Developments (NICHD) forskningsprojekt "the Study of Early Child Care and Youth Development (SECCYD)" eller det britiske "The effective provision of pre-school and primary education (EPPE)" (se desuden: (a. Ben-Arieh & Frones, 2011; Mashford-Scott, Church, & Tayler, 2012; Rayna, 2010; Shpancer, 2006; Zigler et al., 2011)).

I norsk Håndbok i Sped- og Småbarns Psykiske Helse (Moe, Slinning, & Hansen, 2010) findes en forskningsoversigt i kapitlet "Barnehage og psykisk helse hos sped- og småbarn", som gennemgår den internationale forskning fra et nordisk perspektiv (Zachrisson et al., 2010). For at give et lidt nærmere overblik fremhæves her de centrale pointer, særligt for at vise forskelle og sammenhænge mellem international forskning og den nordiske kontekst, og for at give kontekst til en efterfølgende nordisk kritik af mainstream og klassisk (primært psykologisk) forskning på området.

² Definitioner af kvalitet kommer senere i oversigten.

NICHDs SECCYD projekt er et longitudinelt studie i USA, der har fulgt børn fra de blev født og gennem deres opvækst til de sidste teenage-år. Det kørte fra 1991 til 2009 ift. data-indsamling, og er fortsat i gang med analyser og databehandling. NICHDs SECCYD projekt viser positive effekter af daginstitutioner generelt ift. udvikling af sprog, kognition og læring, når daginstitutionerne er af høj kvalitet (Network, 1997; NICHD Early Child Care Research Network, 2005; NICHD, 2005). Zachrisson et al. (2010) refererer også til flere andre studier i England, Norge og Sverige, der viser positive langtidseffekter af børnehaven for målbare resultater (karakterer, test-resultater i matematik og læsning, o.l.). Men de henviser samtidig til at flere store studier i England og Canada viser både negative og neutrale effekter. Konklusionen er at kvalitet er afgørende, og at der generelt er enighed om at pasning i daginstitutioner med høj kvalitet er særligt godt for børn fra familier med lav socio-økonomisk status.

Zachrisson et al. (2010) henviser dernæst til at NICHDs SECCYD projekt og en række studier (primært fra USA) viser at pasning i daginstitutioner giver adfærdsvanskeligheder i større grad end ved børn der bliver passet hjemme. Dette nuanceres i dansk kontekst af et stort dansk studie baseret på ca. 6000 børn (Gupta & Simonsen, 2009), som viser at drenge der har været i dagpleje og hvor deres mor har et lavt uddannelsesniveau har højere risiko for socio-emotionelle vanskeligheder end børn der passes hjemme eller i normale institutioner, dermed også at der ikke kunne findes signifikante forskelle mellem børn i daginstitutioner og børn der blev passet hjemme ift. socio-emotionelle vanskeligheder og/eller adfærdsproblemer. Dog viste studiet at lange dage i daginstitutioner er associeret med øget risiko for socio-emotionelle problemer, noget der er bred enighed om (Gupta & Simonsen, 2009; Zachrisson et al., 2010). Andre store studier fra bl.a. Canada viser ingen eller positiv sammenhæng, hvor især børn fra familier med lav socio-økonomisk status har lavere niveau af adfærdsvanskeligheder, når de har gået i daginstitution (Zachrisson et al., 2010). NICHD SECCYD og andre studier har også vist positive effekter for børn fra mere velstillede familier (NICHD Early Child Care Research Network, 2005; Zachrisson et al., 2010).

Psykoanalytiske og -dynamiske teorier ser tilknytning som centralt for barnet, og der har derfor været en række studier, der har undersøgt børnepasningsordningers betydning for kvaliteten af barnets tilknytning til hhv. mor og pædagogisk personale. Ved tilknytning til mor viser forskning fra NICHD SECCYD at der ikke er nogen direkte effekt at spore generelt – kun ved mindre sensitive mødre med børn der går i børnepasningsordninger af lav kvalitet forekommer øget risiko for utryk tilknytning til moderen (Network, 1997). Lignende resultater findes i studier fra Israel, Tyskland og Australien (Zachrisson et al., 2010). Her er kvaliteten af daginstitutionen igen en central faktor. Forskningen finder desuden kun mindre forskelle i den trygge tilknytning til forældre ift. tilknytningen til det pædagogiske personale. Studier der benytter Attachment Q-set som metode (Waters, 1995), en metode der observerer i naturligt samspil og leg, fandt ingen forskel, hvor laboratorie-eksperimenter som fremmed-situationen (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978) viste nogen grad af forskel mellem forældre og pædagogisk personale ift. kvaliteten af tilknytningen (Ahnert, Pinquart, & Lamb, 2006; Zachrisson et al., 2010).

Et andet centralt forskningsfelt ift. småbørnstrivsel vedrører stress og stresshåndtering. Her måles normalt på ændringer i kortisol-niveauet for børnene for at bedømme stress-niveau, hvor det normalt starter højt i den første time efter man vågner og derefter bør falde gradvist i løbet af dagen. Her viser flere studier at kortisol-niveauet er stabilt eller stigende hos børn i daginstitutioner i løbet af en normal dag, mens det gradvis falder hos børn, der bliver passet hjemme (Zachrisson et al., 2010). Andre studier viste dog at børn i højkvalitets daginstitutioner får faldende kortisol-niveau på en normal dag, og at start før barnet bliver 16 måneder gav lavere kortisol-niveauer i daginstitutionen på sigt, end de der først startede efter de var 16

måneder (Groeneveld, Vermeer, van IJzendoorn, & Linting, 2010; Reunamo, Sajaniemi, Suhonen, & Kontu, 2012; Zachrisson et al., 2010). Studierne fandt dog ingen særlig sammenhæng mellem kortisol-niveau og adfærdsproblemer. NICHD SECCYD fandt at 15-årige, der havde tilbragt meget tid i børnepasningsordninger i de første tre år af deres liv havde marginalt lavere kortisol-niveau end de der blev passet hjemme (NICHD Early Child Care Research Network, 2005). På dette område findes også en del forskning om relationen mellem voksnes stress og børns trivsel, både ift. personale (Margetts, 2005) og ift. forældre (mødre) (De Schipper, Van IJzendoorn, & Tavecchio, 2004).

Sammenligneligheden i disse studier bliver naturligvis udfordret af at meget er baseret på især amerikanske studier fra USA og Canada, hvor daginstitutionerne og småbørnsområdet generelt fungerer på markant andre måder. Her kan bl.a. henvises til UNICEFs innocenti rapport fra 2008 (Adamson, 2008), hvor der opstilles 10 parametre, hvorpå landene måles for at bestemme en overordnet kvalitet af deres småbørnsområde – faktorer som bl.a. omhandler barsels-muligheder, hjælp til mindre bemidlede familier, børnefattighedsrate, mm. Her blev 25 af OECD-landene bedømt, hvor de nordiske lande ligger i toppen sammen med Frankrig med 8-10 parametre opfyldt, og hvor Canada og USA ligger i bunden med 1-3 parametre opfyldt. Fraværet af betalt barsel i disse lande betyder også at børn ofte starter i daginstitution før de er 4 måneder gamle, hvor de sjældent starter før de er 1 år gamle i de Nordiske lande (Zachrisson et al., 2010); og prisen på daginstitutioner gør at mange familier må bruge flere forskellige dagtilbud samtidigt, hvilket betyder at barnet vil bevæge sig mellem flere forskellige daginstitutioner i dets hverdag (Pilarz & Hill, 2014) – til forskel fra de nordiske lande, hvor børn oftest kun går i en daginstitution (Zachrisson et al., 2010). Udover de målbare parametre er der en række kulturelle forskelle, som nævnt før, og som uddybes i bl.a. ”Nordic childhoods and early education: Philosophy, research, policy, and practice in Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden” (Einarsdottir & Wagner, 2005).

Den konklusion Zachrisson et al. (2010) trækker, og som virker understøttet af den øvrige forskning denne oversigt har været i berøring med, er at daginstitutioner ikke er skadelige for børn, når institutionerne er af høj kvalitet; at de generelt er gavnlige for børn fra familier med lav socio-økonomisk status; at lange dage i daginstitution virker til at medføre højere risici for børnenes trivsel; og at lange indkøringsperioder generelt er gavnlige, når børn skal starte i en institution. Det skal dog bemærkes at der generelt i denne forskning, som primært er kvantitativ, er tale om små effekt-størrelser – hvilket også genspejler sig i de ofte modstridende og vage konklusioner.

Dette giver et rids af mainstream-forskningen på området. Forskning der kan kritiseres på flere punkter. I det følgende vil disse kritikpunkter blive fremhævet. Der er tale om en kritik af grundpræmissen om non-parental care som særligt og risikofyldt (og moderkærligheden som særligt godt); kritik af metoder og måleværktøjerne, der bruges; og kritik af manglen på forståelse for børn som aktører i eget liv, og som indlejrede og deltagende i multiple og komplicerede kontekster.

I psykologien fremstiller Hanne Haavind fire grundlæggende præmisser i den klassiske udviklingspsykologi: kvinder/mødre er bedst til omsorg; der bør kun være én primær omsorgsperson i de første år af barnets liv; pasning hjemme (hos mor) er at foretrække i barnets første tre leveår; og børn under tre år er ikke særligt sociale. Disse fremstilles med henblik på en kritik, især baseret i nye og anderledes samfunds- og familieformer (Haavind, 2011). Som ovenstående opsummering af nyere mainstream udviklingspsykologisk forskning indikerer er dette en kritik, der relativt nemt kan understøttes, og som også var i centrum i being eller becoming debatten i psykologien og (barndoms)sociologien (Adams, 2014; Agnes Andenæs, 2012;

Corsaro, 2014; Hedegaard, Edwards, & Fleeer, 2011; Haavind, 2011; Schousboe, 2000; Sommer, 1996; Uprichard, 2008). Det er derfor ikke en kritik denne forskningsoversigt vil gå i dybden med som sådan, her fremhæves Haavind (2011) blot som eksempel på en nyere nordisk kritik af nogle af de grundantagelser, der fortsat hænger ved i mainstream forskningen på trivselsområdet ift. små børn. Haavind henviser særligt til det vigtige i at tage hverdagspraksisser med som centrale for at informere og forme forskning om småbørn, deres familier og deres trivsel og hverdagsliv.

Susan Seymour (2004) og Kathleen Barlow (2004) angriber også fundamentet for meget af denne tænkning om non-parental care som særligt og risiko-fyldt ift. den idealiserede kernefamilie og 'moderkærlighed', om end fra en anden vinkel.

“There has been no general recognition in the United States that in many parts of the world children are cared for by a variety of people—both kin and non-kin—and that shared or cooperative child care may be our evolutionary heritage (Hrdy 2001). Finally, most Western psychologists, psychotherapists, and psychoanalysts—even feminist psychoanalysts—continue to focus on the mother–child relationship as if it were the only or the most significant relationship in the infant’s and young child’s life.” (Seymour, 2004, p. 539)

Med udgangspunkt i psykologisk antropologi og tværkulturel forskning i Indien og Papua Ny Guinea påpeger de begge at kernefamilien og den særlige moderkærlighed er en relativt ny og vestlig konstruktion. Tidligere tiders samfund og kulturer, samt mange nutidige kulturer har en langt mere community-baseret tilgang til børnepasning og -opdragelse. Barlow (2004) tager udgangspunkt i psykoanalysens objekt-relationsteori og særligt Winnicots begreb "the good enough mother" i en kritik af begrebet, som hun mener har tendens til at essentialisere en undertrykt kvinde ved at skabe umulige forventninger eller uhensigtsmæssige forståelser. Barlow kritiserer, udvikler og kombinerer de psykoanalytiske forståelser af "moder-rolle" (motherhood) og mor-barn forholdet med hendes antropologiske undersøgelser og forståelser af mødre og "moderegenskaber" (maternal attributes), hvor barnet er separat fra starten, og hvor mothering ikke nødvendigvis er feminint eller klart defineret som tilhørende den biologiske mor. Både Seymour og Barlow taler fra feministisk psykologi/antropologi.

Indtil videre er der tale om forskning i hvordan forskellige rammer og betingelser har betydning for små børns muligheder for at have det godt, få det godt og opnå positiv udvikling. Der har været, og er fortsat, mange forslag, modeller og metoder til at måle børns trivsel eller "well-being". Ivar Frønes og Asher Ben-Arieh er professorer i hhv. Norge og Israel og har fra sociologisk side været nogle af de mere centrale figurer i arbejdet med at udvikle og diskutere indikatorer for børns well-being, et arbejde der samles op på i en artikel fra 2011, hvor de forsøger at opstille en taxonomi, som er tilstrækkeligt sensitiv til at være nyttig på området (A. Ben-Arieh & Frønes, 2011). Ben-Arieh og Frønes peger på at mængden af subjektive og objektive faktorer samt (nyere) hensyn for tværkulturelle komparative analysemuligheder gør det stadig sværere og mere kompliceret at finde en fælles måde at tale om relevante indikatorer for børns well-being. De påpeger endvidere at det er særligt vigtigt at være forsigtig med definitionen af disse indikatorer, da de vil informere policy og måleredskaber på området, og de skriver:

“Indicators of children’s well-being are informed by the understanding and definitions of well-being. The concept of well-being of children, and the subsequent indicators developed for identification of children’s well-being, has to be embedded in an analytical framework that encapsulates the dynamics of well-being, and how well-being – or the lack of well-being –

manifests in the many domains of the lives of children.” (A. Ben-Arieh & Frønes, 2011, pp. 462–463)

I dette, og ved at forstå well-being som historisk og kulturelt forankret, skriver de sig ind i en socio-kulturel forståelse, der er kompatibel med den, der også informerer dette projekt. De påpeger at well-being må forstås både som den aktuelle og umiddelbare tilstand barnet som being er i her og nu, samtidig med at barnets forventede tilstand i fremtiden – dets becoming – må regnes med. Dermed handler well-being både om barnets umiddelbare tilstand og dets udviklings- eller tilblivelsesproces, og taksonomien for at bedømme/måle børns well-being får to akser – den ene er barnets livsbane (life course), som forskellige dimensioner af udvikling og som forholdet mellem nutiden og fremtiden, og den anden er barnets erfaringer og rettigheder som barn i nutiden (A. Ben-Arieh & Frønes, 2011). Ben-Arieh & Frønes trækker på 'ecological systems theory' i deres forståelse af børn og menneskelig udvikling, og bidrager med en nuanceret diskussion af hvordan strukturelle faktorer, forskellige interessenter (politikere, skoler, forskere, mv.), målingsredskaber og -teknikker og særlige foki og perspektiver har afgørende betydninger for arbejdet med at se på indikatorer for børns well-being. De påpeger også vigtigheden af at inddrage børn som kilder på forskellige måder, og henviser til at forskningen bør tage the Convention on the Rights of the Child (CRC) alvorligt, og behandle børn som mennesker (A. Ben-Arieh & Frønes, 2011; Melton, 2005).

Dette taler sig ind i en større omstilling i synet på barnet i forskning, hvor der er sket en bevægelse fra et syn på det psykologiske barn som forskningsobjekt til at se på det deltagende og kontekstualiserede barn som subjekt, der kan inddrages i forskningen; se bl.a. for diskussioner om hvordan børn og børns perspektiver kan inddrages i forskning: (Degotardi, 2011; Fattore, Mason, & Watson, 2009; Højholt & Røn Larsen, 2015; Johansson & White, 2011; Johansson, 2011a, 2011b; Løkken, 2011; Mashford-Scott et al., 2012; Quiñones & Fleeer, 2011; Røn Larsen & Stanek, 2015; Seland, Sandseter, & Bratterud, 2015; Stephenson, 2011; Wallerstedt, Pramling, & Samuelsson, 2011; White, 2011a, 2011b). En omstilling der særligt er tilstede i nordisk forskning på området.

Hvor den (psykologiske) forskning der ser på effekter og observerer og måler børn ift. deres udvikling og ser på rammer og voksen-perspektiver, som det væsentligste for at informere forskning om børns well-being i daginstitutioner findes i store mængder, så er der langt mindre forskning, der inddrager børns perspektiver og subjektive oplevelser og erfaringer af well-being. Der er en del, der kigger på de 8-15-åriges førstepersonsoplevelser og -perspektiver, men meget lidt forskning, der tager udgangspunkt i spæd- og småbørns subjektive oplevelser (Johansson & White, 2011; Mashford-Scott et al., 2012; Seland et al., 2015). Det er dog, særligt i de nordiske lande, et voksende felt (Emilson, 2008; Engdahl, 2011; Grunditz, 2013; Højholt & Røn Larsen, 2015; Koch, 2013b; Löfdahl & Hägglund, 2007; Løkken, 2004, 2009; Markström & Halldén, 2009; Puroila, Estola, & Syrjälä, 2012; Røn Larsen & Stanek, 2015; Seland et al., 2015; Winger & Eide, 2015). Mashford-Scott et al. (2012) laver en grundig international forskningsoversigt og diskussion af metodologi ift. at undersøge de helt små børns subjektive oplevelser af well-being. De fremhæver særligt et skel i forskningen mellem de der ser på børns well-being ud fra observation af evner og udvikling på den ene side. Her har Kiil, Nielsen & Rosholm (2016) udarbejdet en ny rapport for KORA og Trygfondens Børneforskningscenter i dansk kontekst, der giver en oversigt over nogle af de mere populære måleredskaber ift. at forske i børn og unges well-being. I denne oversigt kan ses redskabernes fokus på voksenperspektiver, især ift. børn under 8 år; alle listede redskaber er spørgeskemaer med prædefinerede spørgsmål og svarmuligheder; og mange redskaber har fokus på at afdække eller forudsige vanskeligheder af forskellig art (udviklings-, adfærds-, lærings-, mv.). På den anden side af dette skel er forskning, der tager udgangspunkt i

det kompetente, deltagende og kontekstualiserede barn, hvor barnet forsøges inddraget i størst mulig grad. Dette bl.a. gennem fænomenologisk forskning, der forsøger en empatisk observation af småbørn, hvor Seland, Sandseter & Bratterud (2015) foretog kvalitative fænomenologisk baserede observationer af 18 spædbørn i Norge. Studiet var inspireret af den Tavistock-psykoanalytiske tradition og fandt at småbørn har det godt i socialt samspil med voksne, med andre børn eller i fællesskaber, men også alene, når barnet er fokuseret på en aktivitet. Konklusioner var især på at børn har det godt når de føler sig trygge, når de har indflydelse på deres hverdagsliv, og når de bliver anerkendt som kompetente aktører i deltagelsen i daginstitutionen – de peger bl.a. på Ole Henrik Hansens (2013) phd, som ser på intersubjektivitet og kærlighed som centralt i relationerne med børnene ift. deres well-being (se desuden (Hännikäinen & Ruutaniemi, 2013)). Gunvor Løkken (2000, 2004, 2009, 2011) tager også udgangspunkt i fænomenologien, og særligt Merleau-Ponty, i sin forskning i at se på børns well-being ud fra deres kroppe, deres måder at hilse på hinanden på, og deres måder at skabe "toddler peer cultures"³³ – i de senere tekster (2009, 2011) diskuterer hun hvordan man kan bedrive forskning og fungere som forsker, når man undersøger småbørn (se desuden: (Engdahl, 2011)).

Der er desuden en række andre studier, der ser på børn som deltagende aktive aktører ud fra forskellige etnografiske og socio-kulturelle perspektiver. Grunditz (2013) undersøger i sin ph.d. ud fra etnometodologi og conversation analysis hvordan småbørn deltager i og (med)skaber deres hviletid (naptime), hvor de skaber tid og rum til deres egen peer culture i den institutionelle rutine. Charlotte Højholt, Maja Røn Larsen og Anja Stanek er i Danmark nogle af dem, der fremhæver børns eget hverdagsliv og perspektiver som vigtige og relevante for at forstå børnenes handlinger og deltagelse i de kontekster de indgår i (Højholt & Røn Larsen, 2015; Højholt, 2005; Røn Larsen & Stanek, 2015; Stanek, 2010). Anette Boye Koch (2012, 2013a, 2013b) har i sin phd set på danske børn i daginstitutioner, og hvordan voksne/pædagoger på den ene side opfatter trivsel som det glade og afstemte barn, der kan være stille og koncentreret indenfor og/eller lege vildere udenfor, hvor børn på den anden side fremhæver steder, som er usynlige for voksne af forskellige årsager, som primære for deres subjektive oplevelse af glæde. Koch trækker på Corsaro (1985, 2014) i forståelser af børns undergrundsliv som centrale for deres etablering af en følelse af kontrol over eget hverdagsliv og medfølgende glæde (for mere om børns leg og sociale liv i institutionen se bl.a.: (Alvestad, 2010; Agnes Andenæs, 2012; Bjørgen, 2012; Engdahl, 2011; Fasting, 2015; Ghafouri & Wien, 2005; Greve, 2009; Jonsdottir, 2007; Martinsen, Nærland, & Vereijken, 2010; Pálmadóttir & Johansson, 2015; Skånfors, 2013; Storli, 2013; Winther-Lindqvist, 2006)). Löfdahl & Hägglund (2007) bruger et etnografisk studie af børnehavebørn til at se på hvordan børnene forhandler deltagelse og magt i de pædagogiske aktiviteter. Et lignende studie findes i Markström & Halldén (2009), der også ser på hvordan børn skaber og deltager i den sociale orden i børnehaven. Ud fra analyser baseret i teorier fra Habermas og Bernstein ser Emilson (2008) i sin phd på svenske småbørn ift. hvordan pædagoger kan støtte børns aktive deltagelse i deres hverdagsliv. Winger og Eide (2015) forsøger sig i Norge med retrospektive samtaler med 4-5-årige om deres tid i en tidligere daginstitution ud fra mindebøger og en tur rundt i de fysiske rammer af daginstitutionen for at bringe børnenes minder frem – dette fører til en interessant metodologisk diskussion om adgangen til børns minder og subjektive erfaringer. Winger og Eide's formål er et bidrag til debatten om kvalitet i daginstitutioner, som vil blive behandlet i næste afdeling af denne oversigt, de bemærker i den forbindelse:

³³ Peer culture begrebet går igen flere steder i forskningen, og stammer fra William Corsaro (1985, 2014).

”Kvalitet slik vi forstår det i denne sammenhengen er med andre ord i stor grad et spørsmål om subjektive opplevelser og prioriteringer, altså om det enkelte barn føler at tilværelsen er preget av livskvalitet og tilfredshet – enkelt sagt, om de “har det bra”. Vårt utgangspunkt er at barnas egne fortellinger fra dagliglivet vil kunne være viktige innspill til beskrivelser av ulike sider ved den komplekse og mangefasetterte forståelsen av hva kvalitet i barnehagen kan være.” (Winger & Eide, 2015, p. 4)

En respekt for børnenes perspektiver og agens går i den forskning, der tager udgangspunkt i det kompetente, deltagende og kontekstualiserede barn, hånd i hånd med forståelser af særligt pædagogerne/personalets rolle som støttende omsorgspersoner. Ud fra en gennemgang af politiske, demografiske, kulturelle og forskningsmæssig udvikling i Danmark argumenterer Stig Broström og Ole Henrik Hansen (2010) for at “care”/omsorg og det relationelle er og bør være det mest centrale for pædagogernes arbejde med børn, da det er en primær kilde til well-being, når pædagogerne viser empati og aktiv deltagelse i børnenes liv og perspektiver. Et for stort fokus på skoleforberedelse og uddannelse (education) kan være skadeligt for omsorgen, især når det spiller ind i den særlige nordiske socialpædagogiske tilgang og kultur (Broström & Hansen, 2010). Hansen laver endvidere i sin phd en statistisk analyse baseret på sociometriske observationer, som viser at pædagogernes valg og de interne pædagogiske vilkår i institutionen er afgørende for kvaliteten af interaktionen mellem børn og voksne (Hansen, 2013). I Finland viser Hännikäinen (2015) gennem observationsstudier at pædagogens skød bliver et særligt rum for tryghed og nærhed, og væsentligt for børnenes well-being og mulighed for fri og tryk deltagelse i daginstitutionen. I Norge viser en forskningsrapport fra 2012, der tager udgangspunkt i interview, observationer og spørgeskemaer baseret på perspektiver fra både børn, forældre og pædagogisk personale, at de voksne har en mere positiv vurdering af børnenes trivsel i daginstitutionen end børnene selv, men at pædagogernes evne til at deltage aktivt og til at indtage og forstå børneperspektiver er centralt for børnenes trivsel (Bratterud, Sandseter, & Seland, 2012). Else Foss (2009) argumenterer i sin phd, som er baseret i interviews og etnografisk arbejde i Norge, for at omsorg er det centrale i pædagogers arbejde. Hun argumenterer for at omsorg må informere pædagogernes væremåde, hvor pædagogerne må balancere mellem afstand og nærvær for at tillade børnene frihed, samtidig med at tilbyde dem omsorg. Dette ses som centralt for børnenes well-being. Hos Salamon & Harrison (2015) diskuteres pædagogernes syn på børn og dets betydning for daginstitutionspraksis ud fra etnografiske observationsstudier i en Australsk kontekst, hvor der også vises at pædagogerne finder det vigtigt at tilbyde børnene omsorg og tryghed (nærvær) samtidig med at de støtter dem i deres lege og udvikling af selvstændighed (afstand / mulighed for frihed). Maria Viviani (2016) trækker på forskning i Chile, når hun viser gennem postmoderne grounded theory og en ecological systems approach at kærlighed træder frem som centralt, når pædagoger taler om deres arbejde der. I Sverige analyserer Kerstin Bygdeson-Larsson (2010) ud fra Winnicots psykoanalytiske teorier og Engeströms udviklinger af virksomhedsteori daginstitutionspraksisser, hvor pædagogisk procesrefleksion (Educational Process Reflection – EPR) som teoretisk-metodisk begreb og værktøj benyttes til at hjælpe pædagogerne til at udvikle deres praksis. Afhandlingen viser at EPR kan hjælpe pædagogerne i at blive mere bevidste om forskellige børns perspektiver, og dermed bedre i stand til at inkludere alle børn. En øget/forbedret intersubjektivitet vises som central i at forbedre børnenes well-being og institutionens kvalitet. Afhandlingen fremhæver vigtigheden af at daginstitutionen og personalet med adgang til de rette værktøjer og med et særligt miljø kan opnå høj kvalitet, og at det ikke handler om individuelle ansatte eller enkelte aspekter, men om en helhed. Voksnes omsorg og børns muligheder for frihed og indflydelse går dermed igen i store dele af denne forskning som noget af det mest centrale for børns well-being (Se desuden bl.a. (Gammelby, 2013;

Nordtømme, 2012, 2015) om materialitets betydning og (A Andenæs, 2011; Bratterud et al., 2012; Heinrich, 2016; Kousholt, 2005a, 2005b) for forældres betydning og (Kirves & Sajaniemi, 2012) om mobning i daginstitutioner).

Kvalitet i Daginstitutionen

Som tidligere nævnt står kvalitet som et centralt begreb i forskning om børn i daginstitutioner, hvor en af de få konklusioner de fleste er enige om, er at daginstitutioner er gode (eller i det mindste ikke skadelige) for børn, når de er af høj kvalitet. Her vil kvalitets-begrebet blive behandlet, for at forsøge at afdække hvad (høj) kvalitet er i daginstitutionen.

Marianne Fenech (2011) har lavet en systematisk gennemgang af hvordan kvalitet i Early Childhood Education and Care (ECEC) bliver konstrueret som koncept. Hun baserer sig i en gennemgang af 338 artikler fra fagfællebedømte tidsskrifter for at lave en Foucault-inspireret kritik, der skal afdække hvad kvalitet er (eller bliver fremstillet som) og hvordan der bliver forsket i det. Hun finder tre bevægelser i forskningen på feltet. Den første handlede om, om daginstitutioner skadede børns udvikling uden at se på eller differentiere daginstitutioner kvalitativt. I den anden bevægelse begyndte forskningen at undersøge hvilke dele af ECEC kunne fremme børns udvikling, og dermed hvilke aspekter, der kunne betegnes som "kvalitet". Her blev bl.a. "the Infant/Toddler Environment Rating Scale–Revised (ITERS–R)" (se f.eks. (Baustad, 2012)) og "the Early Childhood Environment Rating Scale–Revised (ECERS–R)" udviklet og revideret til hhv. at måle kvalitet for de yngste børn (under 2½ år) og for børn fra 2½ til 5 år. Disse forsøger at måle den totale kvalitet af miljøet/rammerne ud fra en række standardiserede sub-skalaer og indikatorer. I den tredje bevægelse begyndte forskningen at medtage yderligere faktorer, særligt familien/hjemmet og børnenes individuelle karakteristika. Dette ud fra en ecological systems approach bl.a. inspireret af Bronfenbrenners teorier. Det tidligere nævnte NICHD SECCYD projekt er et eksempel på den tredje bevægelse. Dog begrænsede størstedelen af forskningen sig til at medtage den nære familie, og kun i meget lille grad public policy og øvrige samfundsmæssige, kulturelle eller institutionelle forhold. Reviews og meta-analyser af denne forskning i kvalitet viser en række generelt accepterede (i den vestlige verden) nøglefaktorer/indikatorer for kvalitet i daginstitutioner. De strukturelle indikatorer omhandler veluddannet og kvalificeret personale, antal voksne ift. antal børn, størrelsen på grupper, tilstrækkelig plads både indendørs og udendørs, og god hygiejne og sikkerhed; de procesuelle indikatorer handler om tilstedeværelsen af stimulerende og alders/udviklingstrinpassende programmer/aktiviteter, empatiske og positive interaktioner mellem børn og ansatte og forældreinvolvering (Bjønstad & Samuelsson, 2012; Dalli et al., 2011; Fenech, 2011). Fenech og andre kritikere (G. Dahlberg, 2016; Gunilla Dahlberg et al., 1999; Fenech, 2011; Moss, 2016) kritiserer ikke at disse oftest er vigtige for at have det godt i daginstitutioner, de påpeger nærmere vigtigheden af også at være kritiske ift. at forstå hvordan og hvorfor forskningen når til de resultater, og hvad det betyder for feltet – samt at udforske alternative måder at undersøge og forstå feltet på. Det er værd at bemærke, at over 70% af den forskning Fenech fandt, som omhandlede kvalitet i ECEC kommer fra USA, og at 80-90% af forskningen var kvantitativt og positivistisk inspireret. Under 10% var konstruktivistisk og/eller kvalitativt baseret (rent kvalitativt, der var et mindre antal - ca. 6% - af de kvantitative studier, der også inddrage kvalitative data). Desuden var forskernes perspektiver primære i over 90% af forskningen (Fenech, 2011).

Dermed finder Fenech (2011) at forskning i kvalitet i daginstitutioner i høj grad kommer fra snævre forskningsparadigmer og -perspektiver. Derudover at der har udviklet sig fire dominerende konceptualiseringer af kvalitet i ECEC:

“... first, as a construct that can be measured using primarily global process and structural quality measures; second, as an influence on children’s developmental outcomes, particularly socio-emotional, cognitive, and language development; third, as located within an ecological framework that is confined to the family and the child; and fourth, as most pertinent to children between the ages of three and five years.” (Fenech, 2011, p. 108)

Fenech fortsætter med at diskutere en række kritikpunkter, som går igen i en del nordisk og kritisk forskning på området (G. Dahlberg, 2016; Gunilla Dahlberg et al., 1999; Moss, 2016). Kritik der går på, at det snævre fokus og perspektiv resulterer i et fokus på måleinstrumenter som kun forstår (og skaber) en bestemt afgrænset virkelighed, som mangler blik for alternative forklaringer, perspektiver og indsigt i praksis og sammenhænge; at der fokuseres for entydigt og kraftigt på børns sproglige, kognitive og socio-emotionelle udvikling; at for meget af forskningen bekender sig til positivistiske og psykologiske effekt-målings-studier; at forskerperspektiver fylder for meget, og at der bør inkluderes børne-, forældre- og praktikerperspektiver i større grad (som også diskuteret i tidligere afsnit i denne oversigt); at fokus er for entydigt på et snævert ecological perspektiv, hvor meso- og makrosystemer ikke medtænkes tilstrækkeligt; og at der er en mangel på forskning, der ser på børn under 3 år (se bl.a.: (A. Ben-Arieh & Frønes, 2011; Broström et al., 2016; Fattore et al., 2009; Fenech, 2011; Johansson & White, 2011; Mashford-Scott et al., 2012; Seland et al., 2015; Zachrisson et al., 2010)).

Den kritik Fenech underbygger med et stort og systematisk review af forskning fra 1980 til 2008, er meget lig den kritik Dahlberg, Moss & Pence (1999) er blevet kendte for at rette mod kvalitetsdebatten fra 1990’erne og frem. De påpeger der, og de har senere fulgt op på (G. Dahlberg, 2016; Moss, 2016), hvordan ”kvalitet” som sprog indenfor ECEC kun er et valg af evalueringssprog ud af mange mulige. Et valg der begrænser hvad vi kan se, når det står alene og privilegeret. Dermed taler denne kritik for en bevægelse væk fra kvalitet som *‘some thing – objective, real, knowable ... waiting “out there” to be discovered and measured by experts’* (Gunilla Dahlberg, Moss, & Pence, 2013, pp. 5–6), og dermed fra kvalitet som fakta til kvalitet som *‘meaning-making’* og som subjektiv og kontekstuel bedømmelse af værdi (Moss, 2016). En kritik som bliver udfoldet og udforsket i et specialnummer af tidsskriftet *“Contemporary Issues in Early Childhood”* fra 2016, hvor en række artikler tager udgangspunkt i forskellige neo-materialistiske, performative og postmoderne teorier for at se på kvalitet på andre og nye måder, eller for netop (endelig) at bevæge sig *“beyond quality”* og forsøge at finde andre ord og sprog for at tale om ECEC (Arndt & Tesar, 2016; G. Dahlberg, 2016; Duhn & Grieshaber, 2016; Evans, 2016; Jones, Osgood, Holmes, & Urban, 2016; Jones, Rossholt, Anastasiou, & Holmes, 2016; Moss, 2016; Nxumalo, 2016; Reinertsen, 2016; Ritchie, 2016; Scarlet, 2016; Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford, & Taggart, 2016; The Red House Children’s Centre, 2016; Viviani, 2016).

De beskrevne bevægelser og kritikken af den snævre positivistisk-psykologiske forståelse af kvalitet har desuden ført til en række teori- og metodeudviklinger, som dels beskrives i Bjørnstad & Samuelsson (2012, pp. 52–56) og som dels kan findes i ovennævnte specialnummer og i en række andre artikler – især fra en nordisk kontekst (se bl.a.: (Agnes Andenæs, 2012; Brooker, 2011; Højholt & Røn Larsen, 2015; Haavind, 2011; Joensuu, 2012; Lenz Taguchi, 2008; Løkken, 2009; Nordtømme, 2015; Otterstad & Nordbrønd, 2015; Sandvik, 2013)).

Referencer:

- Adams, K. (2014). What is a child ? Children's perceptions, the Cambridge Primary Review and implications for education. *Cambridge Journal of Education*, 44(2), 163–177. <http://doi.org/10.1080/0305764X.2013.860082>
- Adamson, P. (2008). The child care transition. *Innocenti Report Card*. Retrieved from http://scholar.google.com/scholar?hl=en&btnG=Search&q=intitle:The+child+care+transition#1\nhttp://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc8_eng.pdf
- Ahnert, L., Pinquart, M., & Lamb, M. E. (2006). Security of children's relationships with nonparental care providers: A meta-analysis. *Child Development*, 77(3), 664–679. <http://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00896.x>
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *patterns of attachment a psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Albers, E. M., Riksen-Walraven, J. M., & de Weerth, C. (2007). Infants' interactions with professional caregivers at 3 and 6 months of age: A longitudinal study. *Infant Behavior and Development*, 30(4), 631–640. <http://doi.org/10.1016/j.infbeh.2007.03.006>
- Alvestad, T. (2010). *Barnehagens relasjonelle verden: Små barn som kompetente aktører i produktive forhandlinger*. Retrieved from http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22228/1/gupea_2077_22228_1.pdf
- Andenæs, A. (2011). Chains of care - Organising the everyday life of young children attending day care. *Nordic Psychology*, 63(2), 49–67. <http://doi.org/10.1027/1901-2276/a000032>
- Andenæs, A. (2012). Hvilket barn? Om barneliv, barnehage og utvikling. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(1), 1–14.
- Arndt, S., & Tesar, M. (2016). A more-than-social movement: The post-human condition of quality in the early years. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 16–25. <http://doi.org/10.1177/1463949115627896>
- Barlow, K. (2004). Critiquing the “Good Enough” Mother: A Perspective Based on the Murik of Papua New Guinea. *Ethos*, 32(4), 514–537. <http://doi.org/10.1525/eth.2004.32.4.514>
- Baustad, A. (2012). Using the Infant / Toddler Environment Rating Scale for examining the quality of care for infants and toddlers in Norwegian day care centers. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(2), 1–21.
- Ben-Arieh, a., & Frones, I. (2011). Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. *Childhood*, 18(4), 460–476. <http://doi.org/10.1177/0907568211398159>
- Ben-Arieh, A., & Frønes, I. (2011). Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. *Childhood*, 18(4), 460–476. <http://doi.org/10.1177/0907568211398159>
- Bjønstad, E., & Samuelsson, I. P. (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år ? En forskningsoversikt*. Oslo, Norway.
- Bjørgen, K. (2012). Fysisk lek i barnehagens uterom - 5åringers erfaring med kroppslig fysisk lek i barnehagens uterom. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(2), 1–15.
- Bjørnøy Sommersel, H., Vestergaard, S., & Sjøgaard Larsen, M. (2013). *Kvalitet i barnehager i skandinavisk forskning 2006-2011. En systematisk forskningskartlegging*. København.

- Bratterud, Å., Sandseter, E. B. H., & Seland, M. (2012). *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen*.
- Brooker, L. (2011). Taking children seriously: An alternative agenda for research? *Journal of Early Childhood Research*, 9(2), 137–149. <http://doi.org/10.1177/1476718x10387897>
- Broström, S., & Hansen, O. H. (2010). Care and education in the danish crèche. *International Journal of Early Childhood*, 42(2), 87–100. <http://doi.org/10.1007/s13158-010-0010-x>
- Broström, S., Hansen, O. H., Jensen, A. S., & Svinth, L. (2016). *Barnet i centrum - pædagogik og relationer i vuggestue og dagpleje*. København: Akademisk Forlag.
- Bygdeson-larsson, K. (2010). "Vi började se barnen och deras samspel på ett nytt sätt" Utveckling av samspeletsdimensionen i förskolan, med hjälp av Pedagogisk processreflektion. English. Umeå Universitet.
- Corsaro, W. A. (1985). *Friendship and Peer Culture in the Early Years*. Norwood NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Corsaro, W. A. (2014). *The sociology of childhood* (4th ed.). United States: SAGE Publications.
- Dahlberg, G. (2016). An ethico-aesthetic paradigm as an alternative discourse to the quality assurance discourse. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 124–133. <http://doi.org/10.1177/1463949115627910>
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (1999). *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care - Postmodern Perspectives*. UK & USA: Falmer Press.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2013). *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care: Languages of Evaluation. 3rd ed.* (3rd ed.). London: Routledge.
- Dalli, C., White, E. J., Rockel, J., Duhn, I., Buchanan, E., Davidson, S., ... Wang, B. (2011). *Quality early childhood education for under-two-year-olds : What should it look like ? A literature review*. Retrieved from http://www.educationcounts.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0009/89532/965_QualityECE_Web-22032011.pdf
- De Schipper, J. C., Van Ijzendoorn, M. H., & Tavecchio, L. W. C. (2004). Stability in center day care: Relations with children's well-being and problem behavior in day care. *Social Development*, 13(4), 531–550. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.00282.x>
- Degotardi, S. (2011). Two Steps Back: Exploring Identity and Presence While Observing Infants in the Nursery. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 15–38). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_2
- Duhn, I., & Grieshaber, S. (2016). Imagining otherwise: A (brief) Darwinian encounter with quality standards. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 54–64. <http://doi.org/10.1177/1463949115627901>
- Einarsdottir, J., & Wagner, J. T. (2005). *Nordic childhoods and early education: Philosophy, research, policy, and practice in Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden*. Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet - Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Göteborgs Universitet.
- Engdahl, I. (2011). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool*. Stockholm Universitet.

- Evans, K. (2016). Beyond a logic of quality: Opening space for material-discursive practices of 'readiness in early years education. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 65–77. <http://doi.org/10.1177/1463949115627904>
- Fasting, M. L. (2015). Klatring i træer og hyttebygging: - om barns lek og lekesteder ute. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 10. <http://doi.org/10.7577/nbf.1431>
- Fattore, T., Mason, J., & Watson, E. (2009). When Children are Asked About Their Well-being: Towards a Framework for Guiding Policy. *Child Indicators Research*, 2(1), 57–77. <http://doi.org/10.1007/s12187-008-9025-3>
- Fenech, M. (2011). An analysis of the conceptualisation of “quality” in early childhood education and care empirical research: Promoting “blind spots” as foci for future research. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 12(2), 102–117. <http://doi.org/10.2304/ciec.2011.12.2.102>
- Foss, E. (2009). *Den omsorgsfulle væremåte - en studie af voksnes væremåte i forhold til barn i barnehagen*. Universitetet i Bergen.
- Gammelby, M. L. (2013). *Plads til barndommen - En undersøgelse af sammenhænge mellem plads, rum og pædagogisk praksis i børnehaven*. Aalborg Universitet.
- Ghafouri, F., & Wien, C. A. (2005). “Give Us a Privacy”: Play and Social Literacy in Young Children. *Journal of Research in Childhood Education*, 19(4), 279–291. <http://doi.org/10.1080/02568540509595071>
- Greve, A. (2009). *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Greve, A., & Solheim, M. (2010). Research on children in ECEC under three in Norway: Increased volume, yet invisible. *International Journal of Early Childhood*, 42(2), 155–163. <http://doi.org/10.1007/s13158-010-0013-7>
- Groeneveld, M. G., Vermeer, H. J., van IJendoorn, M. H., & Linting, M. (2010). Children’s wellbeing and cortisol levels in home-based and center-based childcare. *Early Childhood Research Quarterly*, 25(4), 502–514. <http://doi.org/10.1016/j.ecresq.2009.12.004>
- Grunditz, S. (2013). *Små barns sociala liv på vilan - Om deltagande och ordningsskapande i förskolan*. Uppsala Universitet.
- Gupta, N. D., & Simonsen, M. (2009). *Non-cognitive Child Outcomes and Universal High Quality Child Care* (ECONOMICS WORKING PAPER 2007-17). Aarhus. Retrieved from http://www.econ.au.dk/fileadmin/site_files/filer_oekonomi/Working_Papers/Economics/2007/wp07_17.pdf
- Hansen, O. H. (2013). *Stemmer i Fællesskabet*. Aarhus Universitet.
- Hedegaard, M., Edwards, A., & Fleer, M. (Eds.). (2011). *Motives in Children’s Development*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://doi.org/10.1017/CBO9781139049474>
- Heinrich, C. J. (2016). Parents’ Employment and Children’s Wellbeing. *The Future of Children*, 24(1), 121–146.
- Hännikäinen, M. (2015). The teacher’s lap—A site of emotional well-being for the younger children in day-care groups. *Early Child Development and Care*, 185(5), 752–765. <http://doi.org/10.1080/03004430.2014.957690>
- Hännikäinen, M., & Ruutonen, N. (2013). Important themes in research on and education of young children in day care centres: Finnish viewpoints. *Nordic Childhood Education Research*, 6. Retrieved from

<https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/455>

- Højholt, C. (2005). *Forældresamarbejde: Forskning i fællesskab*. Virum: Dansk psykologisk Forlag.
- Højholt, C., & Røn Larsen, M. (2015). Psychological perspectives on children's conduct of everyday life. *Nordic Psychology*, 67(3), 169–176. <http://doi.org/10.1080/19012276.2015.1062254>
- Haavind, H. (2011). Loving and caring for small children. *Nordic Psychology*, 63(2), 24–48. <http://doi.org/10.1027/1901-2276/a000031>
- Joensuu, K. (2012). Care for the other's selfhood: a view on child care and education through Heidegger's analytic of Dasein. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), 417–434. <http://doi.org/10.1080/03004430.2011.646722>
- Johansson, E. (2011a). Introduction: Giving Words to Children's Voices in Research. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 1–13). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_1
- Johansson, E. (2011b). Investigating Morality in Toddler's Life-Worlds. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 39–62). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_3
- Johansson, E., & White, E. J. (Eds.). (2011). *Educational Research with Our Youngest*. Dordrecht: Springer Netherlands. <http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8>
- Jones, L., Osgood, J., Holmes, R., & Urban, M. (2016). Reimagining quality in early childhood. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 3–7. <http://doi.org/10.1177/1463949115627912>
- Jones, L., Rossholt, N., Anastasiou, T., & Holmes, R. (2016). Masticating 'quality and spitting the bits out. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 26–38. <http://doi.org/10.1177/1463949115627897>
- Jonsdottir, F. (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan: samhörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap*. Malmö högskola.
- Kiil, A., Nielsen, J., & Rosholm, M. (2016). *Measuring Child Well-being An overview of potential measurement instruments*. København.
- Kirves, L., & Sajaniemi, N. (2012). Bullying in early educational settings. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), 383–400. <http://doi.org/10.1080/03004430.2011.646724>
- Koch, A. B. (2012). Idealet om det glade og afstemte barn - Pædagogers blik for trivsel i børnehaven. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(16), 1–21.
- Koch, A. B. (2013a). Børns perspektiver på trivsel. Aktivitet og underaktivitet i børnehaven. *Nordic Early Childhood Education Research*, 6(10), 1–23.
- Koch, A. B. (2013b). Når børn trives i børnehaven. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 61(1), 72–81.
- Kousholt, D. (2005a). Børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og familie. *Forældresamarbejde*.
- Kousholt, D. (2005b). Forældreperspektiver på samarbejde mellem daginstitution og hjem. *Forældresamarbejde*.
- Kragh-Müller, G. (2010). Perspektiver på kvalitet i daginstitutioner.
- Kristensen, J. E., & Bayer, S. (2015). *Kamp og Status - De lange linier i børnehaveinstitutionens og pædagogprofessionens historie 1820 til 2015*. København: U Press.
- Larsen, M. S. (2013). *Virkningsfulde tiltag i Et systematisk review af reviews*. København.

- Lenz Taguchi, H. (2008). An "Ethics of resistance" challenges taken-for-granted ideas in Swedish early childhood education. *International Journal of Educational Research*, 47(5), 270–282. <http://doi.org/10.1016/j.ijer.2008.12.006>
- Löfdahl, A., & Häggglund, S. (2007). Spaces of participation in pre-school: Arenas for establishing power orders? *Children and Society*, 21(5), 328–338. <http://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2006.00054.x>
- Løkken, G. (2000). *Toddler peer culture. The social style of one and two year old baby-subjects in everyday interaction*. NTNU, Trondheim.
- Løkken, G. (2004). Greetings and welcomes among toddler peers in a norwegian barnehage. *International Journal of Early Childhood*, 36(2), 43–58.
- Løkken, G. (2009). The Construction of 'Toddler' in Early Childhood Pedagogy. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 10(1), 35–42.
- Løkken, G. (2011). Lived Experience as an Observer Among Toddlers. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 161–183). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_8
- Margetts, K. (2005). RESPONSIVE CAREGIVING: REDUCING THE STRESS IN INFANT TODDLER CARE. *International Journal of Early Childhood*, 37(2), 77–84.
- Markström, A. M., & Halldén, G. (2009). Children's strategies for agency in preschool. *Children and Society*, 23(2), 112–122. <http://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2008.00161.x>
- Martinsen, H., Nærland, T., & Vereijken, B. (2010). Observation-based descriptions of social status in the pre-school. *Early Child Development and Care*, 180(9), 1231–1241. <http://doi.org/10.1080/03004430902943975>
- Mashford-Scott, A., Church, A., & Tayler, C. (2012). Seeking Children's Perspectives on their Wellbeing in Early Childhood Settings. *International Journal of Early Childhood*, 44(3), 231–247. <http://doi.org/10.1007/s13158-012-0069-7>
- Melton, G. B. (2005). Treating Children Like People: A Framework for Research and Advocacy. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 34(4), 646–657. http://doi.org/10.1207/s15374424jccp3404_7
- Moe, V., Slinning, K., & Hansen, M. B. (2010). *Håndbok i Sped- og Småbarns Psykiske Helse*. Oslo, Norway: Gyldendal Akademisk.
- Moss, P. (2016). Why cant we get beyond quality? *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 8–15. <http://doi.org/10.1177/1463949115627895>
- Network, N. E. C. C. R. (1997). The Effects of Infant Child Care on Infant-Mother Attachment Security: Results of the NICHD Study of Early Child Care NICHD Early Child Care Research Network. *Child Development*. <http://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1997.tb01967.x>
- NICHD. (2005). Early Child Care and Children's Development in the Primary Grades : Follow-Up Results From the NICHD Study of Early Child Care. *American Educational Research Journal*, 42(3), 537–570.
- NICHD Early Child Care Research Network. (2005). *Child Care and Child Development. Results from the NICHD study of early child care and youth development*. New York and London: The Guilford Press.
- Nielsen, A. A., & Christoffersen, M. N. (2009). *Børnehavens betydning for børns udvikling. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd*.

- Nordtømme, S. (2012). Place, Space and Materiality for Pedagogy in a Kindergarten. *Education Inquiry*, 3(3), 317–333. Retrieved from <https://ehis-ebsohost-com.ezp.lib.unimelb.edu.au/eds/detail?vid=2&sid=619afd5b-4a3d-4cb1-aaf0-5a26fee585ae@sessionmgr112&hid=115&bdata=JnNjb3BIPXNpdGU=#db=edb&AN=85940818>
- Nordtømme, S. (2015). En teoretisk utdyping av rom og materialitet som pedagogisk ressurs i barnehagen. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 10(4), 1–14.
- Nxumalo, F. (2016). Storying Practices of Witnessing : Refiguring Quality in Everyday Pedagogical Encounters. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17, 39–53. <http://doi.org/10.1177/1463949115627898>
- Otterstad, A. M., & Nordbrønd, B. (2015). Posthumanisme/nymaterialisme og nomadisme - affektive brytninger av barnehagens observasjonspraksiser. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 11(1), 1–17.
- Pálmadóttir, H., & Johansson, E. M. (2015). Young children's communication and expression of values during play sessions in preschool. *Early Years*, 35(3), 289–302. <http://doi.org/10.1080/09575146.2015.1048429>
- Pilarz, A. R., & Hill, H. D. (2014). Unstable and multiple child care arrangements and young children's behavior. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(4), 471–483. <http://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.05.007>
- Puroila, A.-M., Estola, E., & Syrjälä, L. (2012). Having, loving, and being: Children's narrated well-being in Finnish day care centres. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), 345–362. <http://doi.org/10.1080/03004430.2011.646726>
- Quiñones, G., & Fleer, M. (2011). "Visual Vivencias": A Cultural-Historical Tool for Understanding the Lived Experiences of Young Children's Everyday Lives. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 107–133). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_6
- Rayna, S. (2010). Research and ECEC for children under three in France: A brief review. *International Journal of Early Childhood*, 42(2), 117–130. <http://doi.org/10.1007/s13158-010-0012-8>
- Reinertsen, A. B. (2016). A Phaedrus baroque art of maintenance or constant fabulating qualia becoming quality. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 112–123. <http://doi.org/10.1177/1463949115627909>
- Reunamo, J., Sajaniemi, N., Suhonen, E., & Kontu, E. (2012). Cortisol levels and children's orientation in day care. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), 363–381. <http://doi.org/10.1080/03004430.2011.646727>
- Ritchie, J. (2016). Qualities for early childhood care and education in an age of increasing superdiversity and decreasing biodiversity. *Contemporary Issues in Early Childhood*. <http://doi.org/10.1177/1463949115627905>
- Røn Larsen, M., & Stanek, A. H. (2015). Young children and their conduct of everyday life. *Nordic Psychology*, 67(3), 195–209. <http://doi.org/10.1080/19012276.2015.1062256>
- Salamon, A., & Harrison, L. (2015). Early childhood educators' conceptions of infants' capabilities: the nexus between beliefs and practice. *Early Years*, 35(3), 273–288. <http://doi.org/10.1080/09575146.2015.1042961>
- Sandvik, N. (2013). *Medvirkning og handlings- kraft i småbarnspedagogiske praksiser*. Norges Teknisk-

naturvitenskapelige universitet.

- Scarlet, R. R. (2016). Ode to reconfiguring quality. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 106–111. <http://doi.org/10.1177/1463949115627907>
- Schousboe, I. (2000). Udviklingspsykologi og børn i virkeligheden. I *Nærheden - En Antologi Om Børneperspektiver*.
- Seland, M., Sandseter, E. B. H., & Bratterud, ??se. (2015). One- to three-year-old children's experience of subjective wellbeing in day care. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 16(1), 70–83. <http://doi.org/10.1177/1463949114567272>
- Seymour, S. (2004). Multiple Caretaking of Infants and Young Children: An Area in Critical Need of a Feminist Psychological Anthropology. *Ethos*, 32(4), 538–556. <http://doi.org/10.2307/3651898>
- Shpancer, N. (2006). The effects of daycare: Persistent questions, elusive answers. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(2), 227–237. <http://doi.org/10.1016/j.ecresq.2006.04.006>
- Skånfors, L. (2013). *Barns sociala vardagsliv i förskolan*. Karlstads Universitet. Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-28622>
- Sommer, D. (1996). *Barndomspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stanek, A. H. (2010). *Børns fællesskaber og fællesskabernes betydning*. Roskilde University.
- Stephenson, A. (2011). Taking a “Generous” Approach in Research with Young Children. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 135–160). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_7
- Storli, R. (2013). Characteristics of indoor rough-and-tumble play (R & T) with physical contact between players in preschool. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 6(16), 1–15.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2016). Pre-school quality and educational outcomes at age 11: Low quality has little benefit. *Journal of Early Childhood Research*, 9(92), 109–124. <http://doi.org/10.1177/1476718X10387900>
- The Red House Children's Centre. (2016). (Re)configuring quality: From a hegemonic framework to story telling. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 134–139. <http://doi.org/10.1177/1463949115627911>
- Uprichard, E. (2008). Children as “being and becomings”: Children, childhood and temporality. *Children and Society*, 22(4), 303–313. <http://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2007.00110.x>
- Viviani, M. (2016). Creating dialogues: Exploring the 'good early childhood educator in Chile. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17(1), 92–105. <http://doi.org/10.1177/1463949115627906>
- Wagner, J. T., & Einarsdottir, J. (2008). The good childhood: Nordic ideals and educational practice. *International Journal of Educational Research*, 47(5), 265–269. <http://doi.org/10.1016/j.ijer.2008.12.005>
- Wallerstedt, C., Pramling, N., & Samuelsson, I. P. (2011). Embodied Voices and Voicing Embodied Knowing: Accessing and Developing Young Children's Aesthetic Movement Skills. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 87–106). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_5
- Waters, E. (1995). The Attachment Q-Set (Version 3.0). *Monographs of the Society for Research in Child*

Development, 60(1987), 234–246. <http://doi.org/10.2307/1166181>

White, E. J. (2011a). "Seeing" the Toddler: Voices or Voiceless? In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 63–85). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_4

White, E. J. (2011b). Summary: Lessons Learnt and Future Provocations. In *Educational Research with Our Youngest* (pp. 185–201). Dordrecht: Springer Netherlands. http://doi.org/10.1007/978-94-007-2394-8_9

Winger, N., & Eide, B. J. (2015). "Nytråkk" i gamle spor . Retrospektivt blikk på hverdagslivet i en småbarnsgruppe. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, 9(4), 1–22.

Winther-Lindqvist, D. A. (2006). *Skal vi lege? - Leg, identitet og Fællesskaber i børnehaven*. København: Frydenlund.

Zachrisson, H. D., Lekhal, R., & Schjølberg, S. (2010). Barnehage og psykisk helse hos sped- og småbarn. In V. Moe, K. Slinning, & M. B. Hansen (Eds.), *Håndbok i Sped- og Småbarns Psykiske Helse* (pp. 770–787). Oslo: Gyldendal.

Zigler, E., Gilliam, W., & Barnett, W. S. (2011). *The Pre-K Debates - Current controversies and issues*. USA: Paul H. Brookes Publishing Co.